

نقش ایرانیان در ایجاد و گسترش فرقه‌های اسلامی

سیده فاطمه موسوی
دکتر محمدعلی چلونگر
(استاد دانشگاه اصفهان)

سرشناسه	: موسوی، سیده فاطمه، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: نقش ایرانیان در ایجاد و گسترش فرقه‌های اسلامی / مولفین سیده فاطمه موسوی، محمدعلی چلونگر.
مشخصات نشر	: اصفهان: کانون پژوهش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۰۵-۳۵-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: [۲۲۳] - ۲۳۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: اسلام -- فرقه‌ها
موضوع	: Islamic sects
موضوع	: اسلام -- فرقه‌ها -- تاریخ
موضوع	: Islamic sects -- History
موضوع	: اسلام -- ایران -- فرقه‌ها
موضوع	: Iran -- Islamic sects
موضوع	: اسلام -- فرقه‌ها -- تأثیر ایران
موضوع	: Islamic sects -- History -- Iranian influences
شناسه افزوده	: چلونگر، محمدعلی، ۱۳۴۱ -
رده بندی کنگره	: BP ۱۳۷۰.۸۷۰۹۵
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۷۹۳۸۴

نقش ایرانیان در ایجاد و گسترش فرقه‌های اسلامی

مؤلفین: سیده فاطمه موسوی

دکتر محمدعلی چلونگر (استاد دانشگاه اصفهان)

ناشر: انتشارات کانون پژوهش (۳۱ - ۳۲۳۷۲۳۷۸)

مدیریت تولید: موسسه آموزش عالی المهدی مهر اصفهان

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵ شمارگان: ۲۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۰۵-۳۵-۵

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤلفین محفوظ است.

مراکز پخش: شماره ۱: اصفهان، سپاهان شهر، مؤسسه آموزش عالی المهدی مهر اصفهان

تلفن ۰۳۱۳۶۵۰۷۹۰۰ — ۰۳۱۳۶۵۰۸۹۰۰ داخلی ۱۰۴

شماره ۲: انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان ۰۳۱۳۶۶۸۰۰۶۲

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه
	معرفی منابع
۱۳.....	شناخت و بررسی منابع
۱۳.....	منابع ملل و نحل
۲۰.....	الملل و النحل
۲۲.....	کتاب تاریخ نگاری
۲۵.....	فهرست ها
۲۷.....	منابع تحقیقاتی

فصل اول: زمینه ها و عوامل بروز فرقه گرایی

۳۳.....	معنی لغوی فرقه و فرقه گرایی
۳۶.....	فرقه گرایی در دوره پیامبر اسلام (ص)
۳۹.....	فرقه گرایی در دوره خلفای راشدین
۳۹.....	دوره ابوبکر
۴۱.....	دوره عمر
۴۲.....	دوره عثمان
۴۳.....	دوره حضرت علی (ع)

فصل دوم: نقش ایرانیان در شکل گیری و گسترش فرقه های خوارج

۵۱.....	شکل گیری و تقسیم بندی فرق خوارج
۵۵.....	ازارقه

۶۲.....	نجدات
۶۴.....	عجاردۀ
۶۷.....	حمزیه
۷۴.....	رشیدیه
۷۵.....	اباضیه
۷۷.....	یزیدیه

فصل سوم نقش ایرانیان در شکل‌گیری فرق تسنن

۸۳.....	معنی انوی و رسول اعتقادی تسنن
۸۴.....	مذاهب چهارگانه
۸۵.....	حنفیه
۸۸.....	مالکی
۸۹.....	شافعی
۹۲.....	حنبلّی
۹۵.....	نقش ایرانیان در شکل‌گیری و تکوین فرقه‌های کلامی اهل سنت
۹۵.....	مرجئه
۱۰۲.....	جهمیه
۱۰۵.....	معتزله
۱۱۳.....	واصلیه
۱۱۶.....	عمریه
۱۱۷.....	هذلیه
۱۱۹.....	نظامیه
۱۲۰.....	اسواریه
۱۲۱.....	معمریه
۱۲۲.....	اسکافیه
۱۲۲.....	جعفریه
۱۲۴.....	جبائیه

۱۲۵.....	کعبیه
۱۲۵.....	کرامیه

فصل چهارم: نقش ایرانیان در شکل‌گیری فرق شیعه

۱۳۳.....	معنی و مفهوم شیعه
۱۳۴.....	شکل‌گیری مذهب تشیع
۱۳۸.....	علل و عوامل گرایش ایرانیان به تشیع
۱۳۹.....	عشر سلمان فارسی
۱۳۹.....	ساوت در باستان‌های علوی و اموی در جذب و دفع ایرانیان
۱۴۱.....	پیامدهای نهضت امام حسین در ایران
۱۴۳.....	مهاجرت سادات علوی و امامزادگان به ایران
۱۴۴.....	مهاجرت قبایل عرب شیعی به ایران
۱۴۵.....	نقش علمای شیعه در گسترش تشیع در ایران
۱۴۷.....	فرقه امامیه
۱۵۱.....	نقش ایرانیان در فرقه اثنی عشر
۱۵۵.....	فرقه کیسانیه
۱۵۹.....	نقش ایرانیان در قیام مختار
۱۶۲.....	زیدیه
۱۶۸.....	غالیان
۱۷۰.....	خاستگاه و تاریخچه پیدایش غلو
۱۷۳.....	اعتقادات و باورهای غالیان
۱۷۴.....	فرقه‌های غلات و نقش ایرانیان در این فرقه‌ها
۱۷۷.....	اسماعیلیه
۱۷۸.....	داعیان بزرگ دوره ستر و داعیان نخستین اسماعیلی
۱۷۹.....	نقش ایرانیان در فرقه اسماعیلیه
۱۸۴.....	راوندیه
۱۸۸.....	افتراق در فرقه راوندیه

۱۸۸		ابامسلمیه
۱۸۹		رزآمیه
۱۹۰		مقنیه

فصل پنجم: نقش آیین‌ها و ادیان باستانی (زرتشت، مزدک، مانی) در گرایش‌های فرقه‌ای ایرانیان پس از اسلام تا قرن سوم

۱۹۵		دین زرتشت
۱۹۷		مکمل‌گیری فرقه‌های التقاطی زرتشتی و اسلامی
۲۰۰		دین مانی
۲۰۷		دین مزدک
۲۱۱		بابکیه
۲۱۷		سخن پایانی
۲۲۳		منابع و مآخذ
۲۲۳		منابع اصلی
۲۲۴		منابع تحقیقاتی
۲۲۹		مقاله‌ها

مقدمه

پس از رحلت پیامبر اسلام (ص)، مسلمانان به سرعت دچار اختلاف شدند. و در نتیجه گروه‌ها و فرقه‌های متعددی در میان مسلمانان شکل گرفت که دارای عقاید گوناگون و متضادی بودند. این فرقه‌گرایی دلایل متعددی داشت. اختلافات سیاسی در برداشت‌های متضاد در مورد پاره‌ای از مفاهیم کلیدی دین اسلام مانند تعریف کفر و ایمان، صفات خداوند و بسیاری دیگر از مسائل و موضوعات دیگر در شکل‌گیری این فرقه‌ها مؤثر بودند. ایران میان بعضی از نویسندگان ملل و نحل مانند عبدالقاهر بغدادی انگشت اتهام را متوجه ایران می‌کنند و معتقدند ایرانی‌ها برای ضربه زدن به دین اسلام، فرقه‌های غالی مانند اسماعیلی را به وجود آوردند. اتهامی که اثبات صحت و سقم آن نیاز به بحث و بررسی دارد. ادعا شده است که ایرانیان که در شکل‌گیری و توسعه فرقه‌هایی مانند اسماعیلیه، خرمیه و برخی از شاخه‌های مختلف تشیع و تسنن نقش تأثیرگذاری داشتند و بعضی از این فرقه‌ها مانند خرم‌دینان دارای پیشینه و باورهای ایران باستانی می‌باشند و در رأس بعضی از فرقه‌های تسنن مانند حنبلی، فقهای منسوب به ایران قرار داشتند.

با توجه به اهمیت این موضوع این پژوهش بر آن است نقش ایرانی‌ها در فرقه‌گرایی مسلمانان در سه قرن نخستین اسلامی را مورد بررسی قرار بدهد، به این مسائل پاسخ دهد که آیا آنگونه که ادعا شده است ایرانی‌ها به خاطر خصومت با اعراب و اسلام به فرقه‌های مخالف اکثریت سنی مذهب روی آوردند؟ یا این جریان دلایل و عوامل دیگری داشته است و همین‌طور به این موضوع می‌پردازد که آیا باورهای باستانی ایرانی‌ها مانند دین زرتشت، مانویت و مزدکی نقشی در شکل‌گیری فرقه‌های اسلام داشته است. یا مطرح کردن این مباحث از سوی نویسندگان ملل و نحل فقط یک اتهام برای رد فرقه‌هایی مانند اسماعیلی و دیگر فرق مخالف است.

نویسندگان ملل و نحل نقش ایرانی‌ها و تفکر ایرانی را در این فرقه‌گرایی بسیار برجسته می‌دانند از این رو در این کتاب سعی بر آن است تا به تحلیل و بررسی نقش ایرانی‌ها بر شکل‌گیری و گسترش فرقه‌های اسلامی پرداخته شود، برای پاسخ‌گویی به سؤالات مطرح شده این کتاب به پنج فصل تقسیم شده است.

در فصل اول به زمینه‌ها و عوامل فرقه‌گرایی در زمان پیامبر اکرم (ص) و خلفای راشدین پرداخته شده است.

فصل دوم به نقش ایرانیان در شکل‌گیری و گسترش فرقه‌های خوارج پرداخته و اینکه آیا اندیشه‌های ایران در بدایش و تکوین این فرقه‌ها تأثیری داشته است. فصل سوم این پژوهش به نقش ایرانیان در شکل‌گیری و تکوین فرقه‌های چهارگانه اهل تسنن و همچنین فرقه کلام اهل تسنن پرداخته و آن را بررسی کرده است.

فصل چهارم چگونگی نقش ایرانیان در شکل‌گیری و گسترش فرق تشیع را بررسی کرده است.

فصل پنجم این پژوهش به تأثیر ادیان باستانی ایران، زرتشت، مزدک و مانی بر فرقه‌گرایی ایرانیان در قرون نخستین اسلامی پرداخته است.

سیده فاطمه موسوی

دکتر محمدعلی چلونگر